

„A csoda akkor jön, amikor te nem vagy ” – szakralitás a kortárs színházban

A rituális színház és a misztériumjátékok kortárs értelmezése kapcsán rendezők, színházi szakemberek keresték a választ arra a kérdésre, hogy miként lehet a spiritualitást és a transzcendens élményt élővé és befogadhatóvá tenni a mai színpadon, miközben a színház legmélyebb küldetését kutatták.

A *Misztériumjáték a kortárs színpadon* konferencia második napján megrendezett kerekasztal-beszélgetés résztvevői – Vidnyánszky Attila rendező, a Nemzeti Színház igazgatója, Tompa Gábor, a Kolozsvári Állami Magyar Színház igazgató főrendezője, Sepsi Enikő, a Színház- és Filmművészeti Egyetem rektora és Kozma András dramaturg – arról beszélgettek, hogy a mai profán világban a színház hogyan tudja betölteni a szakrális szerepét. A beszélgetést Prontvai Vera, a Károli Gáspár Református Egyetem adjunktusa moderálta.

Vidnyánszky Attila a színpadi teret nem pusztán térként, hanem szakrális terepként értelmezte. „Megpróbálunk olyan módon kommunikálni és gesztusokat találni a színpadon, amelyen keresztül nem egyszerűen megmutatunk valamit, hanem a nézővel együtt nyitunk egy égbe nyíló dimenziót” – fogalmazott. Misztériumjátékok közé sorolható rendezéseinél – mint a *Csíksomlyói passiónál* vagy a *Bűn és bűnhődésnél* – fontosnak tartotta, hogy a tér nem csupán egy közeg legyen, amit megtöltünk valamivel, hanem egy olyan hely, ahol szakrális kérdések tehetők fel. Egy olyan tér, amely teret nyit. A szakrális tér „nem lezár, hanem kinyit, nem mutat, hanem továbbirányít” - fogalmazott. A színészeket pedig egyfajta „sztalkereknek” tekinti, akik képesek átvezetni a nézőt egy másik dimenzióba.

Tompa Gábor még mélyebbre ásott a misztérium fogalmában. Számára a misztériumjáték nem csupán színházi forma, hanem világnézet és hit kérdése. „Minden misztériumjáték célja az igazságkeresés, amit nem tudunk elválasztani egy nyelven túli valóságtól – ami a hívők számára és számomra is: Isten” – mondta. Az abszurd drámák kapcsán kiemelte Ionesco és Beckett jelentőségét, mint a 20. század utolsó olyan drámaíróit, akik a megváltásról írtak. A misztériumjáték előadása szerinte rendkívüli áldozatot követel a színészeketől – „olyan nehéz dolgot, mint a »Szeresd felebarátodat, mint tenmagadat« parancsa”.

Hozzáteszi, hogy a színésznek bátorságot kell merítenie ahhoz, hogy az egyénisége alá merüljön, azaz senkivé váljon ahhoz, hogy megszólaljon a zene. A színház és különösen a rituális színház lényegét abban látja, hogy megszűnik a történet. „Nem a mese a fontos, hanem az, hogy megtörténik valami, és van egy közös élmény, amiben továbbgondoljuk magunkat és önvizsgálatot tartunk”.

Sepsi Enikő a megélt tapasztalat fontosságát hangsúlyozta. Mint mondta, a misztériumot – eredeti értelmében: titkot - nem lehet intellektuális úton megközelíteni, hanem az átélés, megélés, a Grotowski-féle „üres edény” állapota szükséges hozzá. A rendező és a színész

egy olyan közös úton halad, amelynek végkimenetele ismeretlen, csupán annyi bizonyos, hogy valami meg fog történni és „a kellő pillanatban megtett apró lépések sokaságából tud kialakulni – akár az úrfelmutatás pillanatában – az a kegyelmi állapot, amiért valójában színházba járunk” – fogalmazott. Hozzátette: dramaturgiai eszközökkel segíthetjük ezeket a folyamatokat, de nincs rá biztos recept, vagy megtörténik, vagy nem. Sepsi Enikő ezt a korábbi előadásában elhangzottakra is vissza utalva úgy fogalmazta meg, hogy “A csoda akkor jön, amikor te nem vagy!”

Kozma András Vasziljev rendezői munkáján keresztül mutatta be a szakrális és profán tér metszéspontját. Vasziljev a *Jeremiás siralmi* rendezésekor arra volt kíváncsi, hogyan válik a misztérium beavatási aktussá, azaz miként és mibe avatódik be a néző, s milyen utat jár be a társulat a misztérium megteremtéséig. Ezért is kezelte sokáig nyílt próbaként az előadást, bevonva a nézőket a misztérium keletkezésének folyamatába.

Arra a kérdésre, hogy lehetséges-e a mai világi térben, a színházban valódi szakrális eseményt létrehozni, Kozma András Vlagyimir Martinov zeneszerzőt idézte válaszul, aki a „temenosz” fogalmával operál – ez a köztes tér a szent és a profán között, ahol a sztalker, a lélekvezetésre hivatott vezető átviszi azokat, akik kiüresedtek, de vágnak a titok megismerésére. Ez a mai művész metaforája is: aki érzékeny a szakralitásra, de még nem tudja teljesen átlépni a határokat.

A résztvevők egyetértettek: a keresett jelenlétet nem a sztalkeri erőfeszítés hozza el, hanem a pillanatnyi kegyelem befogadására való öntudatlan tudatosság. Ahogy Tompa Gábor fogalmazott: „Mindig akkor történik meg valami, amikor már nem látjuk benne a küzdést” – utalva a gyermeki hit és játékosság fontosságára.

A beszélgetés összegzéseként elmondható, hogy a spirituális élményt nem lehet előre megírt útmutatás alapján megtapasztalni. Minden ember saját, egyedi módon közelítheti meg a misztériumot. A kortárs színházi előadások is képesek arra, hogy egyfajta szakrális térként működve mélyebb betekintést és a színházi formavilágon keresztül kapaszkodókat kínáljanak ehhez a személyes úthoz.